

مبانی و مؤلفه‌های پیشرفت اسلامی ایرانی

محمد میرزاد^۱

مقدمه:

مقام معظم رهبری از دهه چهارم انقلاب اسلامی با عنوان دهه پیشرفت و عدالت نام برده‌اند. تحقق گفتمان رهبری و حرکت در مسیری که ایشان ترسیم کرده‌اند، نیازمند آن است تا آن دسته از کنش‌گران و فعالان سیاسی که در ذیل گفتمان انقلاب، امام (ره) و مقام معظم رهبری ضرورت فوق‌را احساس می‌کنند، گرد هم آیند و با بحث و نظرورزی، دیدگاه‌های راهبردی خود را حوزه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و مدیریتی را مشخص ساخته و در گام بعدی در راستای تحقق این دیدگاه‌ها اقدام کنند. نگارنده بدنبال درک این ضرورت مبانی و مؤلفه‌های پیشرفت اسلامی ایرانی را در این مقاله ارائه می‌دهد.

کلیدواژه: الگو، پیشرفت، اسلامی، و ایرانی

تعاریف و کارکردها

تعریف واژگان کلیدی در فرآیند مهندسی الگوی پیشرفت همراه با بیان کارکردهای آن عبارتند از:

۱. الگوی مفهومی مشتمل بر:

۱،۱. بیان متغیرها و ریز متغیرهای پیشرفت جامعه با رویکرد تمدن‌گرا،

۱،۲. بیان نسبت و ارتباط منطقی بین متغیرها،

۱،۳. بیان وزن و «جای و گاه» متغیرها در قالب یک منظومه به هم پیوسته.

الگوی مفهومی را می‌توان نقشه مطالعه و پژوهش تمامی موضوعات دانست که بیانگر نظام فکری طراحان آن و ابزاری مؤثر در دست طراحان و مهندسان نقشه است تا پیش از ورود در فرآیند پیچیده تولید نقشه (با گستره وسیع و عمیق آن) بتوانند ضمن جلوگیری از ساده‌انگاری احتمالی، به ساده‌سازی مفاهیم نقشه در سطوح مختلف مبادرت ورزند. الگوی مفهومی، از تشتت، جدال و شقاق فکری نیز که از مهم‌ترین آفات علمی در حوزه مطالعات راهبردی است جلوگیری خواهد کرد و به عنوان یک منطق کارآمد، اندیشه طراحان و نقشه‌نگاران را نظم خواهد داد. از این رو، الگوی مفهومی را می‌توان پایه دو نقشه «پژوهش و اجرا» نسبت به هر موضوعی قلمداد کرد.

^۱. دانشجوی مهندسی آب دانشگاه شهید چمران اهواز

عبارت «الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت» از ترکیب چهار واژه ساخته شده است؛ یعنی الگو، پیشرفت، اسلامی، و ایرانی. هر یک از چهار واژه یک سلسله مفاهیم و معانی خاصی را نمایندگی می‌کنند. واژه الگو به ارائه یک برش و مصداق از کل اشاره می‌کند: به عبارت دیگر وقتی می‌گوییم حکومت اسلامی با حکومت دینی به یک نظام اشاره می‌کنیم که دارای ویژگی‌های ذاتی خاص خودش است، ولی برای اینکه این نوع نظام سیاسی در ظروف و بستر تاریخی، فرهنگی، اجتماعی و حتی سرزمینی و اقلیمی خاصی تحقق یابد لازم است الگویی طراحی شود؛ یعنی برای آن عنوان کلان قالبی محقق شدنی، که در آن ویژگی‌های تاریخی، فرهنگی، اجتماعی و احیاناً جغرافیایی و اقلیمی هم در نظر گرفته شده باشد، طراحی گردد. این کار طراحی الگو است و به آن الگوپردازی می‌گویند. اگر پیشرفت شیوه و سبکی از زندگی و یک جهان زیست ویژه قلمداد شود که مکتبی -مثلاً اسلام- آن را برای کمال و حیات انسانی ارائه کرده است، برای عملی کردن آن، افزون بر ویژگی‌های ذاتی تعبیه شده در این شیوه زندگی و سبک حیات، باید وضعیت زمان و مکان نیز در نظر گرفته شود و سپس از آن جهان زیست و سبک زندگی مصداقی طراحی گردد تا بتوان در آن وضعیت زمانی و مکانی، آن را عملی کرد. اگر بنا باشد این نظام در سبک زندگی و ظرف تاریخی، فرهنگی، اجتماعی و جغرافیایی دیگری اجرا شود، ملاحظات و مراعات ویژگی‌های محدود کننده و متغیرهای متناسب با این وضعیت سبب می‌شود الگوی مطرح شده برای آن، با الگوی پیشین تفاوت یابد. به تعبیر دیگر وقتی می‌گوییم حکومت دینی، یک سلسله ویژگی‌های ذاتی را در نظر می‌گیریم که با وجود آن‌ها حکومت دینی محقق می‌شود، اما وقتی که بخواهیم در محیطی خاص حکومت دینی را مستقر کنیم یک سلسله ویژگی‌های عراضی را، که غیرذاتی هستند، باید در نظر بگیریم تا این حکومت در آن ظرف خاص بتواند صورت عملی پیدا کند؛ برای مثال ولایی بودن، ذاتی حکومت اسلامی است، اما برای اجرا و استقرار حکومت دینی و تدبیر امور و جامعه و کشور متناسب با وضعیت تاریخی باید حکومت به سه قوه تفکیک و تقسیم شود. حال ممکن است در آینده بشر به این نتیجه برسد که بهتر است به جای سه قوه، پنج قوه داشته باشیم یا به عکس، مانند گذشته در آینده، دوباره بگوییم اصلاً تفکیک قوا لازم نیست. این‌ها همه ویژگی‌های عارضی هستند که در طراحی و الگوی اجرایی تحقق پذیر در نظر گرفته می‌شوند، اما ویژگی‌های ذاتی حکومت دینی، مانند ولایت، تغییر پذیر نیستند. با این مثال‌ها مفهوم واژه الگو آشکار شد.

اما «پیشرفت» واژه ای است که در مقابل کلمات معادل و مشابه ای مانند توسعه، رشد و ... قرار می‌گیرد که بار معنایی خاص خودش را دارد.

کلمه «اسلامی» از ماهیت این الگو یا این جهان زیست، که از آن با واژه پیشرفت یاد می‌شود، حکایت می‌کند و مسائل ماهیتی این شیوه را حمایت می‌نماید.

کلمه «ایرانی» نوع الگو را نشان می‌دهد مقصود از واژه ایران، رعایت آن ویژگی‌هایی است که در ظرف تاریخی، فرهنگی، اجتماعی ایران باید منظور شود. بنابراین، این چهار واژه هرکدام مجموعه‌ای از معانی را نمایندگی می‌کنند که در کل یک آرمان و پیشنهاد را عرضه می‌نماید.

حال این سؤال مطرح می‌شود که راهکارهای اجرایی و عملیاتی کردن الگوی پیشرفت اسلام می‌- ایرانی چیست و آیا پس از گذشت مدت زمانی از بیان این الگو، موفق به طراحی الگوی اسلام می‌- ایران پیشرفت شده‌ایم؟

بنظر می‌رسد اقدام برای اجرای الگوی اسلام می‌- ایرانی، تئوری پردازی است که باید توسط دانشگاه و حوزه‌های علمیه صورت پذیرد. به واقع بدون تئوری پردازی نمی‌توان وارد کار شد و تحقق این امر نیازمند این است که افراد با صرف وقت، انجام تحقیق، نوشتن مقاله و کتاب، تئوری را از عالم انتزاع به واقعیت تبدیل کرده و سرانجام به راهکاری مطلوب برسند.

الگوی اسلام می‌- ایرانی پیشرفت می‌تواند نقشه راهی برای همه طرح‌ها، چشم اندازه‌ها و سیاست‌های توسعه تلقی شود و مسیر پیشرفت کشور را بر مبنای آرمان‌های بلند اسلام مشخص کند یکی از مقدمات لازم برای تحقق این الگو آن است که تعارض‌های موجود میان یافته‌های بشری و ارزش‌ها و قواعد هنجاری مورد نظر شناسایی و حل و فصل شود و اگر از این تعارض‌ها خارج شویم، می‌توانیم در چارچوب قواعد ارزشی آزادانه حرکت و از یافته‌های بشری به خوبی استفاده کنیم. نکته دیگری که در خصوص الگوی اسلام می‌- ایرانی پیشرفت وجود دارد این است که باید برای مدیریت آینده برنامه ریزی کرد. غرب در حال حاضر در حال ساختن جهانی است که تفکر سرمایه داری خود را به عنوان الگوی اقتصادی، فرهنگ خود را به عنوان الگوی فرهنگی و دموکراسی را در قالب الگوی سیاسی به جهانیان ارائه و تحویل کند. از این رو باید در الگوی اسلام می‌- ایرانی پیشرفت جایگزین‌های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی کارآمدتری داشته باشیم که لازمه آن تئوری پردازی جهانی است یعنی نظریات خود را از عرصه‌های داخلی و منطقه‌ای فراتر برده و جهانی بیندیشیم. همه ما می‌دانیم ترسیم هدف مشخص برای پیشرفت کاملاً ضروری است، اما مسیر ارتقا و تعالی با تقلید محقق نخواهد شد و به واقع ایران را به سمت پیشرفت نمی‌رساند. پس نخبگان و صاحب‌نظران ما باید برای ترسیم مسیر درست پیشرفت ایران عزیز پیشقدم شوند. در حال حاضر با تبیین شاخصه‌های انقلاب اسلام می‌ایران و نقش تاثیرگذار امام خمینی (ره) توسط اساتید حوزه و دانشگاه و نهادهای آموزشی و فرهنگی کشور برای تمامی ملت‌ها و خود باوری جوانان مان توانسته‌ایم

الگوی یک جامعه اسلامی در حال پیشرفت را در جهان ترسیم کنیم تا جایی که امروز شاهد تحولات غظیمی در کشورهای مصر، اردن، یمن و تونس هستیم. ارائه راهکارها، اصول و مبانی منطبق بر اسلام در همه عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی می‌تواند ما را زودتر به طراحی الگوی پیشرفت ایرانی- اسلامی برساند.

الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت چه پیش‌فرض‌هایی را در درون خود نهفته دارد؟

۱- الگو، اسلامی، ایرانی و پیشرفت. باید با دقت نظر به این مفاهیم توجه کرد و در نهایت پیش‌فرض ترکیبی آن‌ها را به دست آورد.

۲- دقت کنیم که «توسعه»، «پیشرفت» نیست. پیشرفت ترجمه واژه «Progress» و توسعه ترجمه واژه «development» است. این قول جافتاده‌ای است که «پیشرفت»، توسعه نیست.

۳- پیشرفت، یعنی «توسعه فرهنگی» و نه «فرهنگ توسعه»؛ یعنی توسعه‌ای که خود را با ارزش‌ها و هنجارهای یک جامعه وفق می‌دهد و باردار آن‌ها هم می‌شود.

۴- پیشرفت توسعه را هم دربردارد و توسعه الزاماً پیشرفت را دربرندارد. البته بستگی به تعریفی دارد که از توسعه ارائه می‌دهی. اگر تحت تأثیر رویکردهای جاری توسعه قرار بگیریم، متوجه می‌شویم که توسعه الزاماً پیشرفت نیست اما اگر پیشرفت را اساس و نوعی برون‌شدگی از وضع موجود و رسیدن به وضع مطلوب را مطمح نظر قرار دهیم و نگاه جامعی به این برون‌شدگی داشته باشیم و از جهت‌های این برون‌شدگی هم غفلت نکنیم، آنگاه می‌توان گفت که پیشرفت، توسعه را هم دربردارد.

۵- نیاز به فهم و تفاهم نسبت به «مدل دستیابی به نقشه اسلامی ایرانی پیشرفت» دارد، لذا استفاده از هر نوع روش و ابزاری برای هم‌اندیشی با نخبگان باید در چارچوب این مدل مطرح شود. که توجه به مفاهیم احصاء شده ذیل می‌تواند در تبیین الگوهای ایرانی اسلامی پیشرفت مؤثر باشد.

توجه به مفاهیم پیشرفت اسلامی ایرانی در حوزه مبانی:

- باور به نگاه توحیدی
- باور به معناداری حیات
- تلقی انسان به عنوان موجودی کمال طلب
- تلقی دین به عنوان برنامه جامع سعادت دنیوی و اخروی
- باور به آمیختگی همه جنبه‌های دنی و سیاست جدایی ناپذیری این دو از یکدیگر
- روحانیت به عنوان مفسر حقیقی اسلام ناب محمدی و ضامن حافظ جامعه دینی از انحراف
- باور به توأمان بودن اخلاق و سیاست در جامعه دینی
- باور به کرامت ذاتی انسان و ضرورت حفظ آن

- باور به در نظر گرفتن و تحقق حقوق و تکالیف انسان‌ها به صورت همزمان در جامعه دینی
- تعهد به مکتب و ضرورت مراجع دائم به آن به عنوان معیار اندیشه و عمل
- تاکید بر اصالت و اعتدال نفی التقاط و تحجر
- باور به تومانی بودن وحی و عقل در هدایت انسان

مفاهیم پیشرفت اسلامی ایرانی در حوزه سیاست خارجی

- التزام و پیگیری ارزش‌ها و آرمانهای انقلابی
- تعامل‌گرایی سازنده با محیط خارج
- واقع‌گرایی و توجه به مقدرات و محذورات سیاست خارجی
- آینده‌نگری و گذر از روزمرگی در سیاست خارجی
- همگرایی و اتحاد با جهان اسلام
- سیاست خارجی در خدمت تحقق پیشرفت و عدالت
- نفی یکجانبه‌گرایی و پیگیری سیاست چندجانبه‌گرایی
- صلح‌جویی و صلح‌طلبی
- توجه به ظرفیت‌های جدید در سیاست
- پرهیز از شعارگرایی و هیجان‌زدگی
- نتیجه‌گرایی در سیاست‌ها و اقدامات

مفاهیم پیشرفت اسلامی ایرانی در حوزه اقتصادی

- تولی‌گری به جای تصدی‌گری
- باور به اقتصاد رقابتی و مولد
- برنامه‌محوری و پرهیز از روزمرگی
- انسجام و اجماع‌سیاستی میان کلیه ارکان نظام
- پذیرش قواعد علم اقتصاد و عملکرد دانش پایه در حوزه سیاست‌گذاری اقتصادی
- اقتصاد به عنوان یک کل یکپارچه
- پرهیز از سیاست‌زدگی
- ثبات و امنیت اقتصادی به عنوان پشتوانه فعالیت مولد اقتصادی
- مبارزه با فقر، فساد و تبعیض
- نگاه فرصت و تهدیدی به پدیده جهانی شدن

- نگاه به نفع به عنوان کالای سرمایه ای

مفاهیم پیشرفت اسلامی ایرانی در حوزه اجتماعی

- ارتقاء و بسط ارزش‌های معنوی و انقلابی در جامعه
- توجه به محوریت موضوع انسجام و وفاق اجتماعی
- بسط مفهوم عدالت و توجه به ابعاد اجتماعی آن
- توانمند سازی به عنوان راهبرد تحقق عدالت اجتماعی
- باور به ضرورت زمینه سازی برای مشارکت مؤثر و معنادار مردم در حوزه‌های اجتماعی
- حمایت و حفظ کیان خانواده
- تقویت حضور زنان در عرصه‌های اجتماعی
- نگاه مثبت و تعاملی به جوانان
- ارتقای کارآمدی نظام رفاهی و سلامت
- پذیرش، تکریم و مدیریت تنوع اجتماعی
- توجه به سرمایه اجتماعی به عنوان زیر بنای تحقق انسجام اجتماعی و توسعه
- رؤیایی واقع بینانه با آسیب‌های اجتماعی

منابع:

- سخرانی مقام معظم رهبری اخذ شده از پایگاه اطلاع رسانی مقام معظم رهبری
افروغ د رمصاحبه با خبر آنلاین
روزنامه مردم سالاری
ماهنامه نسیم بیداری
وبلاگ شخصی عبدالعلی رضائی

